

कार्यकारी सारांश

मार्कागोंडी लेटेराइट खाण

गाव मार्कागोंडी, तहसिल-जिवाती, जिल्हा-चंद्रपूर, राज्य महाराष्ट्र

खाण लिज क्षेत्र : 54.25 हे.

उत्पादन : 7,00,000 टन/वर्ष

महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ
चंद्रपूर, महाराष्ट्र

प्रकल्प प्रस्तावक

मेसर्स अल्ट्राटेक सिमेंट लिमिटेड

गाव मार्कागोंडी, तहसिल-जिवाती, जिल्हा-चंद्रपूर, राज्य महाराष्ट्र

EIA सल्लागार

पोल्युशन एण्ड इकॉलॉजी कंट्रोल सर्व्हिसेस

NABET Accredited EIA Consultant Organization

Certificate No. **NABET/EIA/2023/ SA 0165**

May 2023

कार्यकारी सारांश

1.1 प्रस्तावना

मेसर्स अल्ट्राटेक सिमेंट लिमिटेड यांना नियम 9(4)(b)(iii) खनिज (लिलाव) नियम, 2015 अंतर्गत च्या क्षेत्रात लेटेराइट (गौण खनिज) करिता खाण लिज च्या मंजूरीकरिता पत्र क्र./साशा/कार्या-11/टे-3/खनिज/21/927, दिनांक 14/12/2022 द्वारा "यशस्वी बोलीदार" म्हणून घोषित करण्यात आले आहे.

मार्कागोंडी लेटेराइट प्रकल्पामध्ये 43 ते 59 (48 वगळून) 210 भागातील जमीन समाविष्ट आहे आणि प्रकल्प सिमांकीत वन भाग क्र. 89 व 102, गाव -मार्कागोंडी , तहसिल- जिवाती, जिल्हा - चंद्रपूर, महाराष्ट्र अंतर्गत येतो. लिज क्षेत्र 54.25 हे. असून सीमा अक्षांश 19°34'29.765"उ. ते 19°35'08.468" उ. आणि रेखांश 79°09'32.314" पू. ते 79°10'02.492" पू. आहेत. आणि हे क्षेत्र सर्वे ऑफ इंडिया टोपोशिट क्र. 56 M/2 मध्ये समाविष्ट आहे. अशी नोंद करण्यात आली आहे कि प्राधिलेख याचिका क्र. 3669/2009 अनुसार, प्रमुख सचिव, महाराष्ट्र सरकार पत्र दिनांक 9/06/2015 मध्ये स्पष्ट केले आहे कि, या क्षेत्रातील 33486 हे विवादित जमीन वन जमीन म्हणून विचारात घेतली आहे ज्यामध्ये जिवाती तालुक्याची जमिनीचा समावेश आहे. प्रस्तावित प्रकल्प क्षेत्र या जमिनीचा भाग असल्यामुळे संपूर्ण प्रकल्प क्षेत्र हे देखिल वन जमीन आहे. संपूर्ण खाण क्षेत्र हे वन जमीनी अंतर्गत येते आणि या वन जमिनीच्या परवानगी करिता आवश्यक आवेदन संबंधित अधिकाऱ्याला 01/06/2022 ला केलेले आहे आणि हे आवेदन विचाराधिन प्रक्रियेत आहे.

54.24 हे. हे क्षेत्रातील कमाल लेटेराइट उत्पादन 7,00,000 टन/वर्ष करिता या खाण योजनेला भूविज्ञान व खाण संचालनालय द्वारा STC/446/2019-20/1550 दिनांक 12 एप्रिल 2022 द्वारे मान्यता दिली आहे. हा ग्रीन फिल्ड प्रकल्प आहे.

हा एक ग्रीन फिल्ड प्रकल्प आहे. वर्ष 2006 ते 2008 दरम्यान DGM महाराष्ट्र यांच्या द्वारे 1x1x2 मी. चे 28 चाचणी पिट तयार करण्यात आले. प्रकल्प योजना कालावधी दरम्यान 200x200 मी. च्या ग्रीड अंतरालाने प्रत्येकी 10 ते 20 मी. खोली पर्यंत 14 उभे बोर होल्स खोदून पूर्णपणे शोध करण्यात येईल. मार्कागोंडी ब्लॉक हा मार्कागोंडी, तहसिल-जिवाती, जिल्हा-चंद्रपूर, येथे व गावाच्या सभोवताली स्थित आहे. मार्कागोंडी गावापर्यंत शेणगाव आणि आंबेझरी पासून डांबरी रस्त्याद्वारे पोहचता येते. प्रस्तावित प्रकल्प हा ओपनकास्ट लेटेराइट प्रकल्प असून पर्यावरण, वन व हवामान बदल, नवी दिल्ली द्वारे "श्रेणी B1" मध्ये वर्गीकृत केला आहे. प्रकल्पाची भांडवली किंमत अंदाजे रु. 1992.90 लाख आहे.

1.2 पर्यावरणीय संवेदनशीलता

प्रकल्प क्षेत्रामध्ये किंवा प्रकल्प क्षेत्राच्या 10 कि.मी. च्या परिसरात राष्ट्रीय उद्यान, वन्यजीव अभयारण्य, आरक्षित जीवावरण किंवा प्राण्यांचे स्थलांतर मार्ग नाहीत. लिज क्षेत्रातून कोणतीही नदी किंवा झरे वाहत नाही. जेव्हा की पावसाळ्या मध्ये क्षेत्रात पाणी वाहते.

1.3 TOR चे मुल्यमापन

MoEF&CC अधिसूचना क्र. S.O. 1533 दिनांक 14/09/2006 द्वारे प्रकाशित EIA अधिसूचनेच्या तरतूदी अनुसार, मार्कागोंडी लेटेराइट ओर खाण प्रकल्पाला पूर्व पर्यावरण मंजूरीची आवश्यकता आहे.

मेसर्स अल्ट्राटेक सिमेंट लिमिटेड यांनी प्रस्तावित प्रकल्पामुळे उद्भवणाऱ्या पर्यावरणीय प्रभावांचे मुल्यांकन करण्याकरिता प्रकल्पाकरिता पूर्व पर्यावरण मंजूरी करिता NABET मान्यता प्राप्त EIA सल्लागार संस्था मेसर्स पोल्यूशन एण्ड इकॉलॉजी कंट्रोल सर्विसेस (PECS), नागपूर यांनी नेमणूक केली आहे.

MoEF&CC यांनी त्यांच्या अधिसूचना S.O. 1886(E) दिनांक 20 एप्रिल 2022 ला वर्गीकरणात दुरुस्ती करण्यात आली. नुकत्याच झालेल्या दुरुस्ती अनुसार, 250 हे पेक्षा कमी लिज क्षेत्रातील गैर-कोळसा खाण प्रकल्प श्रेणी "B" प्रकल्प म्हणून वर्गीकृत केले गेले. वरील सर्व विचारात घेवून, मेसर्स अल्ट्राटेक सिमेंट लिमिटेडच्या मार्कागोंडी लेटेराइट खाण प्रकल्पा पर्यावरणीय दृष्टीने श्रेणी "B" चा प्रकल्प म्हणून म्हणून विचारात घेण्यात आला. राज्य पातळीवर पर्यावरणीय स्विकृती प्राप्त करण्याकरिता प्रकल्पाचे मुल्यांकन SEAC/SEIAA, पर्यावरण, वन हवामान बदल मंत्रालय, महाराष्ट्र द्वारे करण्यात आले.

त्यानुसार, संदर्भ अटी (TOR) च्या मंजूरीकरिता परिवेश पोर्टल वर दिनांक 06/06/2023 ला अर्ज सादर केला होता. राज्य मुल्यांकन समिती-1 (SEAC-I) महाराष्ट्र राज्य यांनी संदर्भ अटी (TOR) मंजूरी करिता प्रकल्प 25 ते 27 जुलै 2022 ला झालेल्या 226 व्या बैठकित आणि राज्य स्तरीय प्रभाव मुल्यांकन प्राधिकरण (SEIAA), महाराष्ट्र यांच्या 21/10/2022 रोजी झालेल्या 252 व्या बैठकीत विचारात घेण्यात आला. आणि त्यानुसार पत्र क्रमांक SIA/MH/MIN/77812/2022 दिनांक 17 नोव्हेंबर 22 ला TOR जारी करण्यात आला आहे. प्रकल्पाकरिता TOR निर्धारित प्रमाणक आणि विशिष्ट TOR दस्तऐवज-2 म्हणून जोडण्यात आले आहे.

या खाण प्रकल्पाकरिता पर्यावरणीय मंजूरी प्राप्त करण्याकरिता अनुपालन निश्चित करण्याकरिता प्रकल्प प्रवर्तकांनी खाण लिज क्षेत्रातील व सभोवतालील आवश्यक पर्यावरणीय प्रभाव मुल्यांकन (EIA) अभ्यासाकरिता सुरुवात केलेली आहे.

खाण सीमेपासून 10 कि.मी. त्रिज्येतील अभ्यास करण्यात आला. पायाभूत माहिती संकलनात परिसरातील भौतिक हवामान स्थितीसह वायु गुणवत्ता, जल पातळी, भुवापर, अभ्यास क्षेत्राची सामाजिक आर्थिक संरचना, विद्यमान वनस्पती, पशु, सर्वत्र आढळणारी ध्वनि पातळीचा समावेश आहे. खाण क्षेत्रात तसेच सभोवताली पायाभूत निरीक्षण डिसेंबर 2022 ते फेब्रुवारी 2023 या कालावधीत करण्यात आले.

1.4 उत्खननाची पद्धती

खाण मध्ये उत्खनन यंत्र टिप्पर चा वापर करून ओपन कॉस्ट पद्धती प्रस्तावित आहे. आणि जर मोठ्या आकाराचे बोल्टर आढळले, ते हायड्रोलिक खडक तोडण्याच्या यंत्राद्वारे काढण्यात येतील, त्यानंतर संपुर्ण ROM उत्खनन यंत्र/टिप्पर द्वारे प्रकल्प प्रवर्तकांच्या स्वतःच्या सिमेंट कारखान्यात नेण्यात येईल.

उत्तरेस व दक्षिणेस दोन्ही दिशेने उत्पन्न काढण्यात येईल. बेंचची उंची 6 मी. ठेवण्यात येईल ज्यापैकी 0.35 मी. पर्यंत निकृष्ट दर्जाचे उत्पन्न असल्याचे अपेक्षित आहे व काही ठिकाणी हे आढळू शकते. हे निकृष्ट दर्जाचे उत्पन्न 7.5 मी. अवरोधित क्षेत्रामध्ये वाहून नेण्यात येईल. मोठ्या आकारातील बोल्टर आढळल्यास हायड्रोलिक खडक तोडण्याच्या यंत्राद्वारे आकारात तोडण्यात येतील. क्षेत्रामध्ये पर्यावरणाचा समतोल राखून उत्खनन करण्याचा सर्वापरी प्रयत्न केला जाईल. लिज क्षेत्राच्या सभोवताली जेथे उत्खनन केले जाणार नाही अशा ठिकाणी वृक्षारोपण केले जाईल. 7,00,000 टन प्रति वर्ष लेटेराइटचे उत्पादन करण्याचे प्रस्तावित आहे.

या उपक्रमात टॉप सॉइल तयार होणे अपेक्षित नाही. प्रक्रिये मध्ये ड्रिलिंग व ब्लारिंगची आवश्यकता असणार नाही. ओपनकास्ट उत्खननाद्वारे ही खाण विकसित करण्याचे प्रस्तावित आहे. लोडिंगकरिता उत्खनन यंत्र आणि खनिजे खाण क्षेत्रापासून सिमेंट प्लांट पर्यंत घेवून जाण्याकरिता 35 टन टिप्परचा वापर केला जाईल.

1.5 पायाभूत पर्यावरण

वायु पर्यावरण: निरीक्षणाच्या आधारे, निरीक्षण केलेल्या मापदंडाच्या परिणामाचे राष्ट्रीय परिवेशी वायु गुणवत्ता प्रमाणकांसोबत तुलना करून खाली चर्चीले आहे.

पर्टीकुलेट मॅटर (PM₁₀): PM₁₀ ची कमाल तिब्रता सर्व वायु गुणवत्ता निरीक्षण स्थळांवर म्हणजे A-1 ते A-8 ठिकाणी 38.0 ते 74.0 µg/m³ च्या श्रेणित आढळले. सर्वच स्थळांवर PM₁₀ ची तिब्रता 24 तासाच्या सरासरी स्विकृत मर्यादेच्या निम्त्यापेक्षा कमी म्हणजेच

औद्योगिक, रहिवासी, ग्रामीण व इतर क्षेत्राकरिता MoEF&CC द्वारे निर्धारित मर्यादेनुसार $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$ आहे.

पर्टीकुलेट मॅटर (PM_{2.5}): PM_{2.5} ची कमाल तिघ्रता सर्व वायु गुणवत्ता निरिक्षण स्थळांवर म्हणजे A-1 ते A-8 ठिकाणी 16.0 ते $39.2 \mu\text{g}/\text{m}^3$ च्या श्रेणित, औद्योगिक, रहिवासी, ग्रामीण व इतर क्षेत्राकरिता, MoEF&CC च्या NAAQ प्रमाणकाच्या निर्धारित मर्यादेत $60 \mu\text{g}/\text{m}^3$ आढळली.

सल्फर डायऑक्साइड (SO₂): SO₂ ची कमाल तिघ्रता सर्व वायु गुणवत्ता निरिक्षण स्थळांवर म्हणजेच A-1 ते A-8 वर 8.8 ते $27.7 \mu\text{g}/\text{m}^3$ च्या श्रेणित आढळली. सर्व निरिक्षण स्थळांवर SO₂ ची तिघ्रता MoEF&CC च्या सुधारित NAAQ प्रमाणकांनुसार औद्योगिक, रहिवासी, ग्रामीण व इतर क्षेत्राकरिता निर्धारित $80 \mu\text{g}/\text{m}^3$ च्या मर्यादेत आढळली.

नायट्रोजन चे ऑक्साइड (NO_x): NO_x ची कमाल तिघ्रता सर्व नमूना स्थळांवर (A-1 ते A-8) 11.9 ते $32.8 \mu\text{g}/\text{m}^3$ च्या श्रेणित आढळली. सर्व निरिक्षण NO_x ची तिघ्रता MoEF&CC च्या सुधारित NAAQ प्रमाणकांनुसार औद्योगिक, रहिवासी, ग्रामीण व इतर क्षेत्राकरिता निर्धारित $80 \mu\text{g}/\text{m}^3$ च्या मर्यादेत आढळली.

थोडक्यात, मार्कागोंडी लेटेराइट खाण क्षेत्राची व बफर झोनमधिल परिवेशी वायु गुणवत्ता दर्शविते कि सर्व निरिक्षण केलेले मापदंडाची तिघ्रता MoEF&CC च्या निर्धारित प्रमाणात होती.

भुपृष्ठ व भुजल पर्यावरण

जल नमुन्याची सर्व गुणवत्ता दर्शविते कि क्षेत्रातील सर्व स्रोतांची जल गुणवत्ता समाधानकारक आहे, भुपृष्ठ जल प्रदूषित होने अपेक्षित नाही जे असे दर्शविते, भुपृष्ठावरील वाहणाऱ्या पाण्यामुळे भुपृष्ठजल दुषित होण्याची शक्यता आहे.

मार्कागोंडी लेटेराइट खाण केंद्रीय भुजल प्राधिकरण (CGWA) च्या सुरक्षा झोन अंतर्गत येते. जलविज्ञान अभ्यासाद्वारे निष्कर्ष निघतो कि उत्खनन करतांना भुजलचे छेदन (Intersection) होणार नाही.

जल पातळी भु-पातळी पासून 12 मी. खाली आहे आणि सरासरी उत्खनन कार्य भु-पातळी पासून 4-7 मी. (कमाल 6.0 मी.) पर्यंत करण्यात येईल. यामुळे भुजलावर कोणताही विपरित परिणाम होणार नाही. पावसाळ्यात खुले खाण क्षेत्रातील गाळ व गढूळ पाण्यामुळे जवळपासचे जलसाठे प्रदूषित होण्याची शक्यता कमी करण्याकरिता गारलँड नाले बांधण्याचे प्रस्तावित आहे. खाणीच्या कार्यकाळापर्यंत 6 मी. खोली पुढे उत्खनन होण्याची शक्यता नगण्य आहे, यामुळे भुजल छेदन होणार नाही.

ध्वनि पर्यावरण

बफर झोनच्या सर्व स्थळांवर दिवसाच्या वेळी ध्वनि पातळी 36.9-55.7 dB (A) च्या श्रेणित आढळली व रहिवासी क्षेत्राकरिता निर्धारित 55 dB(A) च्या मर्यादेत आहे.

जेव्हा की कोर झोन म्हणजेच खाण क्षेत्रात ध्वनि पातळी 58 dB(A) होती जी औद्योगिक क्षेत्राकरिता CPCB प्रमाणानुसार 70 dB(A) च्या निर्धारित मर्यादेत होती. मार्कागोंडी खाण लिजच्या बफर झोन मध्ये ध्वनि पातळी 37.7 to 44.0 dB (A) ते 44.0 dB (A) च्या श्रेणित आढळली.

वनस्पती आणि प्राणी

मार्कागोंडी लेटेराइट प्रकल्पामध्ये 43 ते 59 (48 वगळून) 210 भागातील जमीन समाविष्ट आहे आणि प्रकल्प सिमांकीत वन भाग क्र. 89 व 102 अंतर्गत येतो. संपूर्ण खाण क्षेत्र हे वन जमिनी अंतर्गत येते आणि या वन जमिनीच्या परवानगी करिता आवश्यक आवेदन संबंधित अधिकाऱ्याला 01/06/2022 ला केलेले आहे आणि हे आवेदन विचाराधिन प्रक्रियेत आहे.

खाण लिज क्षेत्रापासून 50 कि.मी. पर्यंत कोणतेही राष्ट्रीय उद्यान, वन्यजीव अभयारण्य, आरक्षित जीवावरण व वन्य प्राण्यांच्या स्थानांतरण मार्ग नाही.

अभ्यास क्षेत्रामध्ये धोक्यात असलेले व लुप्त होणाऱ्या प्रजाती आढळल्या नाहीत.

मृदा पर्यावरण

पडित जमीन, शेत जमीन व वन जमिनीच्या विविध स्थळांपासून वेगवेगळ्या खोली म्हणजेच भूपृष्ठाखालून 0-30, 60-90 से.मी. वरून एकूण आठ नमुने गोळा करण्यात आले. शेतजमिनी पण मौसमी पिकांच्या लागवडीकरिता योग्य आणि सुपिक असल्याचे आढळले.

सामाजिक-आर्थिक पर्यावरण

2011 च्या जनगणनेनुसार, अभ्यास क्षेत्राचे लोकसांख्यिकी वैशिष्ट्ये अनेक निकष प्रामुख्याने लोकसंख्या, लिंग अनुपात, परिवार संरचना आणि वय विभाजन प्रकार द्वारे दर्शविण्यात आली.

जनगणना माहिती मधिल लोकसंख्या वैशिष्ट्यांची तुलना करण्याचा प्रयत्न केला गेला जेव्हा की त्या संबंधित माहिती उपलब्ध आहे. अभ्यासाकरिता निवड केलेल्या क्षेत्रामध्ये 32 गाव आहेत.

पुनर्वसन आणि पुनस्थापन: संपूर्ण परिसर वनजमिन असल्यामुळे तेथे विस्थापनाची परिकल्पना करण्यात येणार नाही. मात्र, अलीकडे लिज क्षेत्रामध्ये काही अतिक्रमण झाल्याचे दिसून आले आहे. या अतिक्रमणाची तपशिल या अहवालात देण्यात आला आहे. प्रक्रियेनुसार आवश्यक ती कायदेशिजर कारवाई सक्षम अधिकाऱ्याकडून केली जाईल.

1.6 संभाव्य प्रभाव आणि नियंत्रण उपाय

हवामानावर होणारे प्रभाव : हवामान विषयक घटकांवर जसे तापमान, पर्जन्यमान, वायुचा वेग, आर्द्रता इत्यादि वर प्रस्तावित प्रकल्पाचा कोणताही विपरित परिणाम होण्याचे अपेक्षित नाही.

स्थलाकृतिवर होणारे प्रभाव : उत्खनन प्रक्रियेमुळे खनिजयुक्त क्षेत्राच्या स्थलाकृति व जमिनी मध्ये बदल होईल व हा बदल केवळ कोर झोनच्या परिसरात होईल. संपूर्ण क्षेत्र उच्चतम RL 535 मी. आणि निम्नतम RL 494 मी. (सरासरी 510 mRL) सह लेटेराइट ने व्यापलेले आहे. लिज क्षेत्र 23.30 हे. मध्ये खाणीच्या सद्याच्या कार्यकाळामध्ये उत्खनन कार्य केले जाईल.

निचऱ्यावर (Drainage) होणारे प्रभाव : वर्षभर वाहणारा प्रभाव क्षेत्रात किंवा जवळपास नाला नाही. उत्तर सीमेच्या जवळ मौसमी नाला आहे जो पूर्वे दिशेकडे वाहतो. तसेच पूर्व सीमेपासून एक दिशेकडे वाहतो. तसेच पूर्व सीमेपासून एक मौसमी नाला आहे जो दक्षिण दिशेकडे वाहतो.

भु-वापरावर होणारे प्रभाव : प्रस्तावित ओपनकॉस्ट लेटेराइट मुळे खाण लिज क्षेत्राच्या भु-वापर प्रकारात बदल होईल. उत्खनन, ओवरबर्डन डंप, खनिज साठवण इत्यादि खाण कार्यादरम्यान जमिनीचा न्हास होणे अपेक्षित आहे.

मृदावर होणारे प्रभाव : ज्याठिकाणी ओवरबर्डन डंप केले जाईल. तेथिल मातीची झीज होईल. खाणीपासून दूषित सांडपाणी किंवा घनकचरा होणार नाही ज्यामुळे मातीच्या गुणवत्तेत विपरित परिणाम होणे अपेक्षित नाही. मातीवर होणारे प्रभाव स्थानिक स्वरूपाचे म्हणजेच खाण क्षेत्राच्या सभोवताली होती. मातीची झीज व गुणवत्तेमध्ये (disturbance) पासून कोणतेही प्रतिकूल परिणाम होण्याची शक्यता नाही.

उत्खननामुळे वायु गुणवत्तेवर होणारे प्रभाव : प्रस्तावित उत्पादन वाढीने होणाऱ्या उत्सर्जनामुळे भु-पातळी तिव्रतेचा अंदाज घेण्याकरिता EPA द्वारे मान्यताप्राप्त ISC AERMOD मॉडेल उपलब्ध केला गेला आहे.

PM₁₀ ची अनुमानित 24 ताशी भु-पातळीची वाढीव तिव्रता अनुक्रमे 0.726 µg/m³ अंदाजित आहे. हा अनुमान विविध उत्खनन प्रक्रिया विषयक माहितीच्या आधारे करण्यात आली.

वाहतूकीमुळे वायु गुणवत्तवर होणारे प्रभाव : प्रस्तावित वाहतूकीमुळे जास्तीत जास्त GLC 0.0152ug/m³ ने वाढणे अनुमानित आहे.

ध्वनि गुणवत्तेवर होणारे प्रभाव : मॉडेलिंग परिणामापासून असे निदर्शनास आले कि खाण लिज क्षेत्राच्या सिमेजवळ ध्वनि पातळी सुमारे 60.1 dB(A) राहिल. परत ध्वनि कमी होईल आणि जवळपासच्या गावांमध्ये ध्वनि पातळी 60.00 dB(A) पेक्षा कमी राहील.

पाण्यावर होणारे प्रभाव : प्रस्तावित उत्खननमुळे कार्याने क्षेत्रातील नैसर्गिक निचरा (drainage) प्रकारावर बदल होणे अपेक्षित नाही. पावसाच्या पाण्याच्या व्यवस्था करिता वरील बेंचच्या सभोवताली गारलँड नाला तयार केला जाईल. लेटेराइट उत्पादनामध्ये प्रक्रिया आणि दूषित पदार्थ नसल्यामुळे पाणी दूषित होणार नाही. प्रस्तावित खाणकार्य उंचावर असल्यामुळे पावसाळ्यात पाणी झिरपण्याची शक्यता नाही पण भुसंरचनेमुळे पावसाचे काही पाणी पिट मध्ये जमा होऊ शकते, हे जमा झालेले पाणी 12-15 मी. च्या मोठ्या हेड असलेल्या 22,000 लि/तास ची क्षमता असलेल्या 10 H.P. पंपच्या वापर करून बाहेर काढण्यात येईल.

खाणीतून बाहेर काढलेले पाणी सेडिमेंटेशन तळ्यात साठवण्यात येईल आणि प्रक्रिया केल्यानंतर या पाण्याचा वापर धुळ दमन, वृक्षारोपण इत्यादि प्रकल्प कार्यात केला जाईल आणि अतिरिक्त पाण्याचा निचरा नैसर्गिक जलवाहिन्यांतध्ये केला जाईल.

वनस्पती व पशुवर होणारा प्रभाव : उत्खनन तसेच त्या संबंधी कार्यामुळे वातावरणातील फ्युजिटिव धुळ सभोवतालील क्षेत्रातील झाडांवर स्थिरावेल ज्यामुळे जवळपासच्या वन पट्ट्यातील प्राणी वेगाने हालचाली करू शकतात. मार्कागोंडी लेटेराइट खाणीच्या 15 कि.मी. त्रिज्येमध्ये वन्यजीव अभयारण्य किंवा राष्ट्रीय उद्यान नाहीत. लुप्त होणारे किंवा संरक्षित प्रजातीचे वन्यप्राणी किंवा पक्षी च्या येण्याजाण्याचा मार्ग असल्याची नोंद नाही. खनिजे वाहतूकीचा मार्ग सुविधा या क्षेत्रापासूनच लांब आहे.

सामाजिक आर्थिक घटकांवर होणारा प्रभाव : प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष दोन्ही प्रकारे रोजगाराच्या संधी उपलब्ध होणार असल्याने प्रकल्पाचा सकारात्मक परिणाम होणार आहे. खाण क्षेत्र कोणत्याही औद्योगिक उपक्रमापासून वंचित असल्यामुळे आणि केवळ शेती हे उत्पन्नाचे प्रमुख स्रोत असल्यामुळे रोजगाराची संधी महत्वपूर्ण ठरेल.

अहवालामध्ये प्रत्येक प्रदूषकांकरिता जसे वायु, जल, ध्वनि सामाजिक-आर्थिक, भुवापर व वृक्षारोपणाचा तपशिल दिलेला आहे.

1.7 पर्यावरणीय व्यवस्थापन योजना

2.90 हे. क्षेत्रात हरित पट्टाचा विकास करणे समाविष्ट एक सर्वसमावेशक पर्यावरण व्यवस्थापन योजनेचा सुझाव केला गेला आहे.

खाण लिज क्षेत्रात सुमारे 7250 झाडे आणि 1.25 किमी खनिज वाहतूक मार्गावर अतिरिक्त 2500 झाडे लावण्याचे नियोजन केले आहे.

पर्यावरणीय संरक्षण नियंत्रणाकरिता भांडवली अंदाज पत्रक रु. 258.67 लाख अंदाजित आहे आणि आवर्ती अंदाजपत्रक रु. 53.00 लाख अंदाजित आहे.

1.8 कार्पोरेट सामाजिक उत्तरदायित्व

मेसर्स अल्ट्राटेक सिमेंट लिमिटेड द्वारे कार्पोरेट सामाजिक उत्तरदायित्वा अंतर्गत विविध उपक्रम करण्याचे प्रस्तावित आहे ज्याची सुरुवात मार्कागोंडी लेटेराइट खाण प्रकल्पाचा प्रक्रिये दरम्यान केली जाईल. ग्रामिण मुल्यांकना दरम्यान गावकऱ्यांनी व्यक्त केलेल्या गरजांनुसार भांडवली CSR अंदाजपत्रक तयार केले गेले आहे. एकूण प्रस्तावित भांडवली अंदाजपत्रक रु. 20.00 लाख (रु. वीस लाख केवळ) व रु. 15.00 लाख (रु. पंधरा लाख केवळ) चे अंदाजपत्रक प्रस्तावित आहे. जे पहिल्या पाच वर्षात अभ्यास क्षेत्रातील कोर

1.9 कार्पोरेट पर्यावरणीय उत्तरदायित्व

मेसर्स अल्ट्राटेक सिमेंट लि. द्वारे मार्कागोंडी लेटेराइट खाण प्रकल्पाच्या प्रक्रिये दरम्यान CSR अंतर्गत एकदाचे नियंत्रण म्हणून बरेच उपक्रम करण्याचे प्रस्तावित आहे. CER उपक्रमाच्या अंमलबजावणी करिता रु. 40 लाखाची तरतूद केलेली आहे.

1.10 नियंत्रण उपाय

प्रकल्प क्षेत्राच्या आधारे EIA/EMP तयार केला गेला आणि संपूर्ण इकॉलॉजी व पर्यावरणावर या प्रकल्पाच्या संभाव्य प्रभावांचे मुल्यांकन करण्यात आले. त्यानुसार प्रमुख पर्यावरण घटकांच्या व्यवस्थापनाकरिता सामान्य व विशिष्ट नियंत्रण उपाय सुचविण्यात आले. तसेच अहवालात निधिच्या तपशिलासह पर्यावरण व्यवस्थापन योजनेच्या अंमलबजावणी व निरीक्षणाच्या अनुसार विशिष्ट नियंत्रण उपायांचा समावेश केला गेला. अंमलबजावणी द्वारे सूचविलेली पर्यावरणीय व्यवस्थापन योजना प्रकल्पामुळे होणाऱ्या विपरित परिणामांना पण नियंत्रित करू शकेल.

1.11 विनंती

प्रस्तावित लेटेराइट ओर खाण प्रकल्पामुळे स्थानिक पर्यावरणावर निश्चित विपरित प्रभाव होऊ शकतात. जेव्हा की EIA/EMP अहवालात आणि MoEF&CC, CPCB तसेच राज्य प्रदूषण नियंत्रण मंडळाद्वारे शिफारस केल्या प्रमाणे यथायोग्य नियंत्रण उपाय व पर्यावरण नियंत्रण उपायांच्या प्रभावी अंमलबजावणी द्वारे विपरित परिणाम मोठ्या प्रमाणात कमी केले जावू शकतील. अर्थव्यवस्थेचे कृषी उत्पन्नापासून उद्योगा लक्षणीय रूपांतरण, शासनाच्या आवक व महसूलमध्ये क्षेत्राच्या संपूर्ण विकासाला गती मिळाल्यामुळे क्षेत्राच्या अर्थव्यवस्थेत वाढ झाल्याने प्रकल्पामुळे सकारात्मक व फायदेशीर प्रभाव होतील. प्रस्तावित प्रकल्पामध्ये प्रकल्प क्षेत्रातील तसेच जवळपासच्या गावातील मोठ्या प्रमाणात लोकांना प्रत्यक्ष रोजगारा पुरविण्यात येतील. या प्रकल्पामुळे मोठ्या संख्येत परिवारांना करिता, जे प्रकल्पातील कर्मचाऱ्यांना सेवा देतील. त्यांच्याकरिता अप्रत्यक्षपणे रोजगार उपलब्ध होईल.

हा प्रकल्प या क्षेत्रातील पर्यायी उद्योगांना प्रोत्साहन राहिल, जो न केवळ संभाव्य रोजगार तसेच क्षेत्राच्या आर्थिक आधारात वाढ करेल. हा प्रकल्प क्षेत्राच्या तसेच संपूर्ण महाराष्ट्र राज्याकरिता हितकार आहे. त्यामुळे प्रकल्पाची अंमलबजावणी करण्यात यावी.

समारोप

पर्यावरणी प्रक्रियेच्या अनुपालनासह पर्यावरण मंजूरीकरिता अर्ज केला आहे. पर्यावरण वन व हवामान बदल (MoEF&CC) मंत्रालयाद्वारे निर्देशित मार्गदर्शन तत्वांनुसार आवश्यक वैज्ञानिक अभ्यास करण्यात आला. प्रस्तावित खाण प्रकल्पाची एक प्रमाणित पर्यावरण योजना तयार करण्याकरिता रहिवासी, समुदाय आधारित संस्था, सामाजिक संघटना यांचे दृष्टीकोन व मार्गदर्शन महत्वपूर्ण ठरेल आणि प्रकल्पामुळे होणारे नुकसान कमी करेल. आवश्यक निधि, मनुष्यबळ, मशिन्स पर्यावरणाच्या घटकांच्या संरक्षण व संवर्धनानुसार सुनिश्चित करण्यात येतील. प्रस्तावित मार्कागोंडी लेटेराइट खाण सुरु करण्यापूर्वी संबंधित कार्यक्षम अधिकारी पासून आवश्यक सर्व स्विकृति मिळविण्यात येतील. मेसर्स अल्ट्राटेक सिमेंट लि. पर्यावरणाच्या सुधारणे संरक्षण व संवर्धनाकरिता मोठ्या प्रमाणात प्रयत्न करण्याकरिता सुचनांची अंमलबजावणी करण्यास करारबद्ध आहेत आणि नैसर्गिक संसाधनाच्या पर्यावरण मंजूरी करिता या प्रस्तावाची शिफारस करावी ही विनंती आहे.

#####